

तरुणांना कोरोनानंतरच्या जगात व्यक्तिमत्त्वात नवीन घटक अंगी बाणवावा लागेल. तो म्हणजे 'बदल स्वीकारण्याची मनोवृत्ती. कोरोनाने जबरदस्तीने का होईना, पण हा बदल स्वीकारण्यासाठी जगाला भाग पाडले आहे. नवीन संस्कृतीत वाटचाल करताना कार्यक्षमता टिकवून ठेवावी लागणार आहे.

आजपासून २० वर्षांपूर्वी ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांनी ज्ञानाच्या आधारभूत भारत जगतिक महासत्ता होईल, असे संगत त्यासाठी व्हिजन २०२० असा कार्यक्रम देशाला दिला होता. या २० वर्षांत देशातील तरुणांची एक पिढी उदयाला आली. या युवकांनी देशाला महासत्ता होण्यासाठी काय योगदान दिले व या देशाने या पिढीला त्यासाठी काय धोरणे व सुविधा दिल्या, याचे मूल्यांकन करणे, हा या लेखाचा उद्देश नाही. परंतु कोरोनाच्या साथीमुळे काही गोष्टी ठळकपणे पुढे आल्या आहेत. संरक्षणसिद्धता, रणगाडे, पाणबुड्या, लाडाऊ विमानांसाठी लाडो कोटींच्या अंदाजपत्रकांइतकीच जगाला व्हॅटिलेटर्स, ओपे, हजारे खाटांची रणगळे व मूलभूत आरोग्य सुविधा यांची गरज आहे. उंचच उंच, शेकडो मजल्यांच्या इमारती, त्यांच्या आजूबाजूला वाढलेल्या झोपडपट्ट्या, पाणी व सांडपाणी व्यवस्था, सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्था यांच्याइतकेच नागरचना व नियोजन शास्त्रीय महत्त्वाचे आहे. भव्य-दिव्य मॉल्ले, पंचतारांकित हॉटेले व विमानतळ उभारतानाच निसर्गाकडेही लक्ष देणे गरजेचे आहे. सतत सिनेमा, टीव्ही, मोबाइल व व्हॉट्सपपर चर्चा असतानाच, स्वतःमध्ये डोकावणे, आत्मसंवादातून व एकांततातील सामर्थ्यातून मन रसक करणेही गरजेचे आहे. ही यादी अनूदी वाढवता येईल. प्रश्न फक्त एवढाच आहे की, वरील सर्व विषयांपासून या देशातील युवक अलिप्त राहू शकतो का? या सर्व विषयांशी तरुणांचा संबंध आहे का? यासाठी ही पिढी काही योगदान देऊ शकेल काय?

पदवीची भंडोळी उपयोगी नाही विकासशील संविधान या विषयांबरोबरच तरुण पिढीशी, त्यांच्या नोकरी, आयुष्याच्या पुढील वाटचालीबद्दलही कोरोनामुळे काही गंभीर प्रश्न निर्माण झाले आहेत. कोरोनानंतरच्या काळात भविष्यातील तरुण पिढीची वाटचाल कशी असेल? हा महत्त्वाचा प्रश्न आहे. कोणताही देश एक दिवस बंद राहिला किंवा ठेवला, तर लाखो कोटी रुपयांचे नुकसान होते. जेव्हा जगातले २०० हून अधिक देश महिनाभर या त्याहून अधिक दिवस बंद असतात, तेव्हा जगाची

कोरोनानंतरच्या जगाला सामोरे जाताना

अर्थव्यवस्थाच धोक्यात येते. भारताही याला अपवाद नाही. येत्या नजीकच्या काळात लाखो युवकांच्या नोकरीला धोका पोहोचू शकतो वा त्यांना पगारकपातीला सामोरे जावे लागू शकते. या परिस्थितीतून शिकण्यासारखी गोष्ट म्हणजे इथून पुढे केवळ पदवीचे प्रमाणपत्र उपयोगी पडणार नाही. विद्यार्थ्यांना व तरुणांना विद्यापीठीय अभ्यास व पदवी प्रमाणपत्राखेरीज जीवन जगण्यासाठी आवश्यक असणारे किमान १ किंवा २ कौशल्ये आत्मसात करावी लागतील. परीक्षेच्या आठवड्यात किंवा परीक्षेच्या तीन दिवस आधी संदर्भ पुस्तकांना हात न लावता, गाइड वा तत्सम पुस्तकांतून धोक्यामुळे करून फार तर विद्यापीठाची परीक्षा देऊन काढावर पास होता येईल, पण त्यामुळे मिळणाऱ्या प्रमाणपत्रावर आयुष्य जगणे अवघड होईल.

कौशल्यप्राप्ती महत्त्वाची
वर्ल्ड इकॉनॉमिक्स फोरमने भविष्यात जगभर आयुष्य जगण्यासाठी जी कौशल्ये लागणार आहेत, त्यांची यादी २०१६ मध्ये प्रसिद्ध केली आहे. ती यादी पुढची १० वर्षांचा काळ होण्यापुढे ठेवून तयार केली आहे. ही कौशल्ये आजच्या तरुणांना आत्मसात करावी लागतील. मुलाखतीत प्रत्येक तरुणाला आपल्या कौशल्यांची माहिती द्यावी लागेल. त्यामुळे कौशल्यप्राप्ती अतिशय महत्त्वाची आहे.

आंतरराष्ट्रीय ज्ञानाला वाढते महत्त्व
नोकऱ्यांची संख्या कमी होण्याची शक्यता गृहीत धरून तरुणांना एक तर मिथेल ती नोकरी स्वीकारावी लागेल किंवा नोकरीऐवजी

व्यवसायाची कास धरावी लागेल. या दोन्ही बाबींसाठी काही वेगळे प्रयत्न करावे लागतील. आपण ज्या विषयात पदवी घेतली आहे, त्याच क्षेत्रात नोकरी मिळण्याची शक्यता पुढील काळात कमी होत जाईल. त्यामुळे आंतरराष्ट्रीय ज्ञान महत्त्वाची भूमिका बजावू शकेल. प्रत्येक विद्यार्थ्याला आपल्या ज्ञानशाखेशिवाय इतर १-२ समांतर ज्ञानशाखांमध्येही वर्चस्व प्रस्थापित करावे लागेल. नगरसेवक जसे त्यांच्या प्रमाणशिक्षण शेजाराच्या प्रमाणातही आपला संपर्क ठेवतात. जेणे करून प्रभागभरचा बदलल्यानंतर अथवा आपला प्रभाग राखीव झाला, तर शेजारच्या प्रभागामातून निवडून येणे शक्य असते. ते जसे त्यांच्या राजकीय करिअरची काळजी घेतात, तशीच छत्रधारी तरुणांसाठी शेजारच्या ज्ञानशाखेशी संपर्क ठेवण्याची काळजी घ्यावी लागणार आहे. त्यासाठी त्यांना अन्य ज्ञानशाखांच्या गरजा व तेथे आवश्यक असलेल्या कौशल्यांची माहिती घेत आपल्यात कार्यक्षमता विकसित करावी लागणार आहे.

नोकऱ्या घटणा
येत्या काळात नोकऱ्या कमी होत जातील. त्यामुळे तरुणांनी व्यवसायाकडे वळणे गरजेचे आहे. काही संस्थांच्या सर्वेक्षण अहवालांनुसार आज अस्तित्वात असलेल्या सुमारे ६० टक्के नोकऱ्या कालबाह्य होतील. झोमटो, स्वीगी, उबर, ओला, ओयो यासारख्या कंपन्या उदयाला येतील, असे मागच्या दशकात कोणाला वाटलेही नसेल. भविष्यातही अशा संपूर्णतः नवीन स्वरूपाच्या नोकऱ्या वा व्यवसाय अस्तित्वात येतील. त्यासाठी लागणारे ज्ञान व कौशल्ये होळ्यापुढे ठेवून मिळवणे, यासाठी विशेष प्रयत्न करावे लागतील. याहून महत्त्वाचे म्हणजे तरुणांना कोरोनानंतरच्या जगात व्यक्तिमत्त्वात नवीन घटक अंगी बाणवावा लागेल. तो म्हणजे, बदल स्वीकारण्याची मनोवृत्ती. सुदैवाने कोरोनाने जबरदस्तीने का होईना, पण हा बदल

स्वीकारण्यासाठी जगाला भाग पाडले आहे. भविष्यात जबरदस्तीने नव्हे, तर कार्यक्षेत्राच्या भाग म्हणून ही मनोवृत्ती तरुणांना व आजच्या विद्यार्थ्यांना स्वीकारावी लागेल. व्यवसायासाठी लागणारी मनोवृत्ती, कौशल्ये व भांडवल उभे करण्यासाठी हा काळ किती प्रभावीपणे वापरला जाईल, त्यावर पुढील वाटचाल अवलंबून राहील. नव्या व वेगळ्या कार्यसंस्कृतीला भविष्यात सामोरे जावे लागेल. सध्या वर्क फ्रॉम होम' या कार्यसंस्कृतीला सामोरे जाताना आपण काही बदल स्वीकारत आहोत. यात त्यातील काही फायदे व काही मर्यादाही लक्षात येत आहेत. या नवीन संस्कृतीला सामोरे जाताना वेळेचे व्यवस्थापन, मानसिक धक्का, शारीरिक व्यायामाची आवश्यकता, आरोग्याचे प्रश्न, वाढलेल्या 'स्क्रीन टाइम'मुळे होळ्यांचे व हाताचे प्रश्न तसेच कार्यक्षमता टिकवून ठेवण्याचे आव्हान या सर्व बाबींसाठी विद्यार्थी व तरुणांनी स्वतःला तयार करावे लागेल.

कार्यक्षमता टिकवणे हे आव्हान
लॉकडाऊनच्या काळात खरे तर प्रचंड वेळ उपलब्ध होता. त्याव्हाटेने विद्यार्थ्यांचे अभ्यास सबमिशन, परीक्षेची तयारी महाविद्यालय सुरू असताना जितक्या वेळात होत असत त्यापेक्षा लवकर होणे अपेक्षित होते. पण प्रत्यक्षात अनुभव वेगळाच आहे. याचा अर्थ वेळ उपलब्ध असताना कार्यक्षमता टिकवणे हे आव्हान पुढच्या काळात असणार आहे. या आव्हानाला सामोरे जाताना विद्यार्थ्यांना 'आउटकम' प्रमाण मानून काम करावे लागेल. कोरोनाच्या हल्ल्यापुढे अमेरिकेसारखे भले भले देश हतबल झाले आहेत. त्यामुळे कोरोनानंतरच्या काळात अनेक देशांमध्ये 'सर्व्हिस सेक्टर' मध्ये नोकऱ्या उपलब्ध होऊ शकतील. त्याशिवाय 'जगातील अनेक देशांचे सरासरी वय पाहता, तेथे तरुणांची गरज भविष्यात भासणार आहे. जपान, जर्मनी यासारखे वयस्क देश आणि त्यांची

डॉ. सुनील कुटे
अधिष्ठाता क. का. वाघ
अभियांत्रिकी शिक्षण व संशोधन
संस्था, नाशिक

भविष्यातील गरज लक्षात घेता, आजच्या तरुणांनी किमान १-२ नवीन भाषा शिकण्यासाठी हा सध्याचा कालावधी उपयोगीत आणला पाहिजे. दासळलेली अर्थव्यवस्था सुधारण्यासाठी भारतासारख्या शैलीप्रधान देशात त्या क्षेत्रात काम करण्यास मोठा चाव आहे. शैलीमाल प्रक्रिया उद्योग व निवृत्ती व्यवस्था या नव्या क्षेत्रात युवकांनी पदार्पण करणे आवश्यक आहे. इतरक्या मोठ्या लोकसंख्येला दररोज लागणारा भाजीपाला, अन्नधान्य, दूध व तत्सम पदार्थ यांची निर्मिती, साठवण, प्रक्रिया व विपणन यात युवक शास्त्रशुद्ध पद्धतीने काम करताना दिसत नाहीत. कोरोनानंतरचा काळ एकाच वेळी गंभीर व इष्टापतीचा अभाव आहे. त्यासाठी वेगळ्या प्रणालीची गरज असणार आहे. दारूवर मिळणाऱ्या महसुलावर आधारित अर्थव्यवस्था बदलून ती मूलभूत संशोधन, औषधनिर्मिती, शैलीप्रधान, आरोग्यविषयक परामर्श सुविधा इ. क्षेत्रांवर आधारित करण्यात युवक विद्यार्थी मोठी भूमिका बजावू शकतात.

स्वावलंबन हा घटक महत्त्वाचा
अमेरिका व चीनसह अनेक देशांत विद्यार्थी १०-१२ वी नंतर पालकांपासून दूर होतात. त्यामुळे त्यांच्यात स्वावलंबन जास्त आढळते. आजच्या विद्यार्थ्यांच्या आयुष्यात स्वावलंबन हा घटक अभावानेच आढळतो. कोरोनाच्या काळात विद्यार्थी व तरुणांनी स्वावलंबी होण्यासाठी चिंतन करण्याची गरज आहे. त्या व्हाटेने येथून पुढील काळात जीवनाचे संघर्ष तीव्र होत जाणार आहेत. आळस झटकून, बघू, करू, चलाता हे ही मनोवृत्ती बदलली व नव्या उमेदीने शरीर-मन व बुद्धी संपूर्ण क्षमतेने वापरून विद्यार्थी व तरुण उभे राहिले, तर येणारा काळ प्रचंड संधीचा ठरणार आहे. शेवटी, जेव्हा काही तरी दासळते, तेव्हाच आणि तेथेच नवनिर्मिती शक्य असते ना?